

Citation:

F.L.R. Sassen, Levensbericht E. de Bruyne, in:
Jaarboek, 1959-1960, Amsterdam, pp. 359-365

HERDENKING
VAN
EDGAR DE BRUYNE
(18 april 1898—6 mei 1959)

Uitgesproken in de vergadering van 11 april 1960

Edgar De Bruyne is op 18 april 1898 te Ieper geboren. Hij was zestien jaar, toen de langdurige beschieting en de grondige verwoesting van zijn geboortestad tijdens den eersten wereldoorlog zijn ouders dwongen met geheel hun gezin de wijk te nemen naar Frankrijk. Na lager onderwijs en een deel van de middelbare opleiding op de basis van het Nederlands als voertaal te hebben ontvangen, heeft de jonge West-Vlaming in de verdere jaren van de middelbare studie, die hij te Sées in Normandië volbracht, de volledige beheersing van het Frans in mondeling en schriftelijk gebruik weten op te doen, die hem later in het publieke leven zozeer te pas is gekomen.

De oorlog was nog niet ten einde, toen hij den dienstplichtigen leeftijd bereikte, en hij heeft nog juist gelegenheid gehad het laatste stukje van den strijd om de Belgische onafhankelijkheid aan het IJzerfront mee te maken. Terstond na den wapenstilstand begon hij, nog als soldaat, zijn wijsgerige studie te Leuven, waar de geblakerde muren van het hoofdgebouw en de bibliotheek der universiteit te midden van een stad van ongeruimde puinen nog verschillende jaren de herinnering aan de moedwillige Duitse brandstichting van augustus 1914 levendig zouden houden. Het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte begon zich na vijf jaren gedwongen werkeloosheid, onder de leiding van Léon Noël, geleidelijk los te maken van de overwegend kenncritische oriëntering, die zijn stichter, de latere kardinaal D. J. Mercier, aan de beoefening

van de Thomistische wijsbegeerte had gegeven, en meer aandacht te schenken aan de werkelijkheid, waar de kennis aan wordt verworven. De scholing, die De Bruyne er heeft opgedaan, heeft hem gelegenheid gegeven, op de basis van een open en weinig dogmatisch Thomisme, dat zich aan geen historische of feitelijke beperkingen liet binden, maar bij het zoeken naar de waarheid aan den tijd een wezenlijke rol toekende, zijn eigen wijsgerig denken zelfstandig te ontwikkelen.

Sinds 1925 doceerde hij zelf aan de Faculté universitaire Saint-Louis te Brussel inleiding tot de wijsbegeerte en geschiedenis van de wijsbegeerte in het kader van het onderwijs in filosofische en theologische wetenschappen, dat in de École des sciences philosophiques et religieuses van die faculteit aan ontwikkelde leken wordt gegeven. Zijn eerste werken waren de vrucht van dit onderwijs. Vooreerst zijn *Inleiding tot de wijsbegeerte* (Antw.-Nijm., 1927), die niet minder dan zes uitgaven beleefd heeft. Met haar historisch, systematisch en didactisch gedeelte is deze *Inleiding* bijzonder geschikt gebleken om een eerste kennismaking met de wijsbegeerte tot stand te brengen, vooral wanneer die door zelfstudie moet worden bereikt. De grote verdienste van dit boek lijkt mij hierin gelegen, dat aan den lezer duidelijk wordt gemaakt, dat het in de wijsbegeerte meer te doen is om het stellen van vragen dan om het geven van antwoorden, en dat voor het formuleren van zulk een antwoord een onbevangen, maar tegelijk kritische houding vereist is tegenover de oplossingen, die in het verleden voor de toen aanhangige problemen zijn uitgedacht.

Dat De Bruyne zelf zulk een houding tot de zijne wist te maken, bewees hij niet alleen door zijn meesterlijk overzicht van den ontwikkelingsgang van de wijsbegeerte, die ook in de volgende edities een groot deel van zijn *Inleiding* is blijven innemen, maar ook door zijn *Saint Thomas d'Aquin, le milieu, l'homme, la vision du monde* (Brux.-Paris, 1928), een zeer persoonlijke uiteenzetting van de betekenis van het werk van Thomas van Aquino voor eigen en later tijd, waarin een oprechte waardering voor den grootmeester van de Scholastieke theologie den open blik voor de

tekortkomingen van diens soms al te gemakkelijke wijsgerige synthese niet had verduisterd.

Intussen was De Bruyne in 1925 benoemd tot docent bij de faculteit der wijsbegeerte en letteren aan de Rijksuniversiteit te Gent; in 1930 volgde zijn benoeming tot buitengewoon hoogleraar, drie jaar later die tot gewoon hoogleraar. Na de vernederlandsing van de universiteit van Gent stond hij met H. J. De Vleeschauwer voor de taak het wijsgerig onderwijs van den grond af op te bouwen. Hij heeft er zich met de volle kracht en het vurige enthousiasme van den nog niet 30-jarige aan gegeven. Maar ook aan andere ondernemingen ten bate van de wetenschappelijke en culturele verheffing van het Vlaamse volk binnen het kader van den Nederlandschen stam schonk hij een effectieve belangstelling. De stichting, in 1928, van de *Philosophische Bibliotheek*, die in de volgende decennia is uitgegroeid tot een monumentale reeks van vele tientallen delen, waaraan door Noord- en Zuidnederlandse geleerden van verschillende wijsgerige richting op gelukkige wijze is samengewerkt, is voor een groot deel aan zijn initiatief te danken. Het *Tijdschrift voor Philosophie*, eveneens bestemd om aan het wijsgerig leven in de beide Nederlanden tot centraal orgaan te dienen, telde hem van de oprichting in 1939 af onder zijn redacteurs. In 1951 legde hij aan L. De Raeymaeker en mij het plan voor van het *Filosofisch Lexicon*, zoals dat door hem was ontworpen en door zijn hoofdassistent Dr. Johan Grooten in eerste instantie was uitgewerkt. De medewerkers, die hij in Noord en Zuid had aangezocht, waren echter jammer genoeg niet alle op de afgesproken tijd gereed, zodat het verschijnen van het *Lexicon* vele jaren op zich heeft laten wachten: eerst in 1958 is het van de pers gekomen. Dr. Grooten, die onder toezicht van De Bruyne de eindredactie voerde, heeft het niet meer gedrukt gezien; hij is op 19 januari 1957 op tragische wijze om het leven gekomen.

In de naar Belgisch gebruik zeer gespecificeerde leeropdracht van De Bruyne te Gent namen metaphysica, ethica en aethetica de belangrijkste plaats in, en uit het onderwijs in die vakken zijn de omvangrijke wijsgerige werken voortgekomen, die hij sinds

het begin van de dertiger jaren achtereenvolgens het licht heeft doen zien. Eerst de driedelige *Ethica* (Ant.-Nijm., 1934-36), waarin voor het eerst in het Nederlands taalgebied de phaenomenologische methode ter bepaling van de structuur van het zedelijke, van zijn wezenlijke elementen, zijn ontwikkeling en zijn sociale aspecten werd toegepast, maar waarin tevens de gronden van norm en maatstaf van goed en kwaad kritisch werden onderzocht en aan het ethische een eigen plaats en specifieke zin in de orde van het zijn werd aangewezen. In een artikel in de *Revue néo-scolastique: Réflexions sur les méthodes de la morale* (XXXVIII, 1935, 194-212) gaf de schrijver vervolgens rekenschap van de door hem gevolgde werkwijze.

Reeds in 1929 had De Bruyne met zijn *Kunstphilosophie* (Antw.-Nijm. 1929) een probleemgebied betreden, waar de Thomistische traditie tot dan toe weinig oog voor had gehad. Hij begreep, dat alleen volledige kennisneming van de actuele probleemstelling tot een verantwoorde theorie in Thomistischen geest zou kunnen leiden. Door verdere informatie en verdieping van eigen inzicht is die theorie bij hem geleidelijk tot verdere rijpheid gekomen. In de drie edities van zijn *Philosophie van de kunst*, waarin hij sinds 1940 zijn *Kunstphilosophie* van elf jaar tevoren grondig had omgewerkt, en in zijn daaropvolgend boek over *Het aesthetisch belevens* (Antw.-Nijm., 1942) treedt dit proces van rijping duidelijk aan het licht.

Ook de historische studies, die hij aan zijn systeem van aethetica ten grond had gelegd, heeft De Bruyne in boekvorm doen verschijnen. Met zijn *Etudes d'esthétique médiévale* in drie delen (Bruges, 1946) heeft hij baanbrekend werk verricht op een terrein dat ook de voortschrijdende ontginning van de Middeleeuwse wijsbegeerte nog braak had laten liggen. Daarop volgde, van 1951 tot 1955, in vijf delen, de *Geschiedenis van de aethetica* (Antw.-Nijm.) waarin de Renaissance, de Griekse oudheid, de Romeinse oudheid, de Christelijke oudheid en ten slotte nog eens de Middeleeuwen werden behandeld. Een ontzagwekkende eruditie is in deze vijf delen verwerkt. Wellicht zou de schrijver bij nadere beschou-

wing zijn materiaal wat meer hebben geschift en den opzet wat hebben besnoeid, maar wat thans als vrucht van zijn arbeid op dit terrein voor ons ligt, zal nog vele jaren als grondslag en uitgangspunt voor verdere studies kunnen dienen.

De lijst van De Bruyne's wetenschappelijke geschriften is lang. Tijdschriftartikelen en verhandelingen voor de Koninklijke Vlaamse Academie laat ik onvermeld. Een uitvoerig werk over *Logica*, waaraan de schrijver twee dagen vóór zijn dood de laatste hand legde, ligt voor publicatie gereed.

De Bruyne was bij dat al allerminst een kamergeleerde. Hij moge al niet spontaan de behoefte hebben gevoeld om zich in de praktische politiek te gaan bewegen — eerzucht en ijdelheid zijn hem altijd vreemd gebleven — toen eenmaal op hem een beroep werd gedaan om zijn wijsgerige inzichten aan het staatsleven dienstbaar te maken, heeft hij zich uit plichtsbesef en liefde voor zijn volk aan die taak niet willen onttrekken. Het ging er in 1937 allereerst om, de Belgische Katholieke partij, die door oorzaken van velerlei aard in een impasse was geraakt, van voorlichting te dienen bij het bepalen van de lijn van haar politiek, die tussen de extremistische denkbeelden van het Vlaams-Nationalisme en het Rexisme van die dagen enerzijds en de conservatieve tendenties in eigen milieu anderzijds het midden zou moeten houden. Die voorlichting, op grond van wijsgerige bezinning op de actuele vraagstukken van gemeenschap en staat, bracht De Bruyne ook in de actieve politiek. In 1939 werd hij gecoöpteerd tot senator. Daarnaast trad hij op als voorzitter van den Vlaamsen Cultuurraad, aan wien tot doel was gesteld aan het culturele leven van het Vlaamse volk in zijn geheel richting en leiding te geven.

De oorlog kwam het veelzijdig werk van De Bruyne op hardhandige wijze onderbreken. Voor de tweede maal zag hij zich genoodzaakt de vlucht te nemen naar Frankrijk en hij kreeg daar spoedig contact met de Belgische parlementariërs, die nadien te Bourges bijeen kwamen om te trachten klaarheid te scheppen in de verwarde situatie, welke door de capitulatie van het leger en zijn opperbevelhebber, den Koning, en door het voortzetten van den

oorlog door de regering was veroorzaakt. Toen ook Frankrijk capituleerde, keerde hij, nog in den zomer van 1940, naar zijn vaderland terug. Zijn loffelijke houding tijdens de vreemde bezetting bezorgde hem in 1945 een benoeming tot Minister van Koloniën in het eerste na-oorlogse kabinet. Het was toen al duidelijk, dat ten opzichte van Kongo een nieuwe politiek moest worden gevolgd. De plannen daartoe zijn in eersten aanleg door De Bruyne ontworpen. Onenigheid met zijn ambtgenoten over de koningskwestie noopte hem echter al spoedig tot ontslag. De reorganisatie van de Katholieke partij, volgens plannen, die reeds tijdens de bezetting onder zijn actieve deelname waren opgezet, kwam vervolgens onder zijn bescheiden, maar krachtige leiding tot stand. In den senaat trad hij op als voorzitter van de Katholieke fractie. In den zomer van 1958 stelde hij zich niet meer herkiesbaar. De onverbiddelijke ziekte, die hem na een uiterst smartelijk lijden naar het graf zou voeren, had reeds enkele jaren te voren haar eerste symptomen vertoond en De Bruyne had zich geen moeite gegeven om de ware betekenis daarvan voor zichzelf en de zijnen verborgen te houden. Met onverstoorbare kalmte heeft hij den dood onder ogen gezien en zijn oprechte geloofsovertuiging heeft hem geholpen den zin van het bittere lijden van de laatste jaren te verstaan en het met gelatenheid uit Gods hand te aanvaarden.

Tegen het begin van het studiejaar 1958/59 verzocht en verkreeg hij zijn ontslag als hoogleraar te Gent om zijn laatste krachten te kunnen wijden aan de voltooiing van het wetenschappelijk werk, dat nog op stapel stond. De actieve deelname aan de politiek heeft hem per saldo niet bevredigd. Hij voelde ze bij voortduring als een belemmering voor datgene, waar hij door aanleg en belangstelling het eerst op was aangewezen. Alleen zijn bijzondere begaafdheid en buitengewone werkkraft hebben het hem mogelijk gemaakt een tijdlang het een met het ander te verbinden. Op 6 mei 1959 is hij in zijn woning te Brussel overleden.

Tal van eerbewijzen waren hem ten deel gevallen. In 1939, bij de oprichting, werd hij lid van de Koninklijke Vlaamse Academie

van België, in 1954 buitenlands lid van onze Akademie. Hij was Officier in de Kroonorde, Groot-Officier in de Leopoldsorde en in de orde van de Afrikaanse Ster, Commandeur in de Orde van Sint-Sylvester, drager van het Burgerkruis Eerste Klasse en van de Medal of Freedom met palm.

Bij leerlingen, ambtgenoten en vrienden blijft na De Bruyne's heengaan de herinnering achter aan een nobele en integere persoonlijkheid, aan een opgewekt en innemend karakter, aan een groot gemak van optreden in groteren en kleineren kring, dat bij zijn aangenaam voorkomen zo wel paste, aan objectiviteit en eerlijkheid in het wetenschappelijk werk, aan weloverwogen en bezonken wijsgerig inzicht en aan een zeldzame gave van verwoording. Hij is gestorven zoals hij geleefd heeft, evenwichtig en blijmoedig, vol vertrouwen op zijn God, in Wien hij geloofd had.

FERD. SASSEN

¹⁾ Voor het schrijven van deze Herdenking is een dankbaar gebruik gemaakt van: Arm. J. Janssens, *In memoriam Prof. Dr. Edgar De Bruyne, 1898-1959*, Tft. v. Phil., XXI (1959), 356-364, en van: L. De Raeymaeker, *In memoriam Edgard De Bruyne*, Rev. phil. de Louvain, LVII (1959), 286-289.